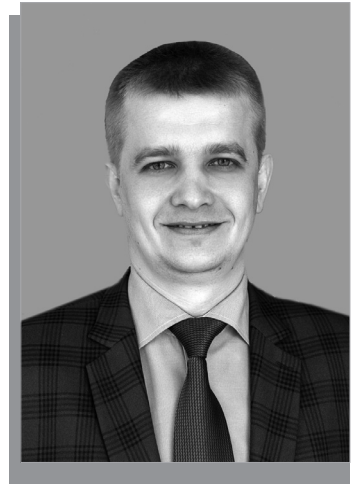

ФЕДЧИШИН СЕРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права, заступник декана
господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: stortinget@rambler.ru
ORCID 0000-0003-3096-3214

УДК 342.951:351.88

Державне управління закордонними справами у наукових поглядах дореволюційних вчених у галузі адміністративного (поліцейського) права

Досліджено наукові погляди дореволюційних вчених у галузі адміністративного (поліцейського) права на державне управління закордонними справами. На основі аналізу наукових праць дореволюційних вчених у галузі адміністративного (поліцейського) права (другої половини XIX ст. – початку XX ст.) зроблено висновок, що вчені-поліцейсти не приділяли спеціальної уваги дослідженню державного управління закордонними справами, його теоретичних та організаційно-правових засад. Це пов'язується із панівною в дореволюційній науці адміністративного (поліцейського) права концепцією, згідно з якою державне управління закордонними справами належало до предмета не адміністративного (поліцейського), а міжнародного права. У зв'язку з цим проблеми управління закордонними справами розглядаються у працях вчених-поліцейстів вказаного періоду лише фрагментарно в частині визначення видів державного управління (державної діяльності), особливостей їх співвідношення, відмежування предметів адміністративного (поліцейського) та суміжних галузей права, а також наук, що їх вивчають.

Ключові слова: державне управління закордонними справами, дореволюційне адміністративне (поліцейське) право, дипломатична служба.

В умовах реформування державного управління, значного розширення і активізації зовнішньополітичної діяльності України вимагається якісне оновлення теоретичних положень щодо державного управління закордонними

справами, розвиток його організаційного та правового забезпечення. Таке теоретичне оновлення та вироблення пропозицій щодо вдосконалення організаційно-правового забезпечення зумовлює необхідність вивчення не

лише сучасних досліджень, а й здобутків попередників, з'ясування особливостей становлення та розвитку наукових поглядів на державне управління закордонними справами. У тому числі це стосується аналізу наукових поглядів та висновків щодо державного управління закордонними справами, які обґрунтовувались та обговорювались у працях дореволюційних вчених у галузі адміністративного (поліцейського) права.

Безумовно, проблеми еволюції адміністративного права не оминали своєю увагою науковці. Вони були предметом спеціальних досліджень К. С. Бельського, І. С. Гриценка, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, П. С. Лютікова, Р. С. Мельника, А. Г. Соломахи, Ю. М. Старілова, Ф. Д. Фіночка та ін. Поряд з іншим, вчені аналізували особливості становлення і розвитку поліцейського права як попередника адміністративного права, його предмет та систему, джерела, основні інститути тощо, досліджували життєвий та творчий шлях окремих вчених-поліцейстів (А. Я. Антоновича, М. Х. Бунге, В. Ф. Дерюжинського, А. І. Єлістратова, М. М. Цитовича та ін.), їх наукові погляди та вплив на трансформацію поліцейського права в адміністративне тощо. Водночас, жодним чином не применшуючи значного вкладу сучасних вчених у дослідження поліцейського права, доводиться констатувати, що наукові погляди вчених-поліцейстів на державне управління закордонними справами спеціального аналізу все ж не отримали, а розглядаються переважно в контексті більш загальної проблематики. Саме це і зу-

мовлює завдання даної статті, що полягає у з'ясуванні та аналізі наукових поглядів дореволюційних вчених у галузі адміністративного (поліцейського) права на управління закордонними справами, його теоретичні та організаційно-правові засади.

Із метою визначення поглядів дореволюційних науковців звернемося до першоджерел. Насамперед заслуговують на увагу праці *І. Є. Андреевського*, представника Санкт-Петербурзького університету, котрий, як вважається, був одним із найавторитетніших тогочасних вчених-поліцейстів, автором найпопулярнішого на той час університетського підручника з курсу поліцейського права, що витримав не одне перевидання. Зокрема, у праці «Поліцейське право» (1874) предмет науки останнього *І. Є. Андреевський* пов'язував саме із поліцейською діяльністю – діяльністю держави (окремих осіб, спілок та органів) щодо створення умов для безпеки і добробуту населення. Відповідно виокремлювались поліція безпеки і поліція добробуту.

При цьому науковець вказував на тісну взаємодію поліцейської з іншими видами державної діяльності: судовою, фінансовою, дипломатичною та воєнною. Через розкриття такої взаємодії він коротко охарактеризував окремі особливості дипломатичної діяльності. По-перше, це призначення дипломатичної діяльності держави – запобігання війнам між державами, забезпечення зовнішньої безпеки як необхідної умови для внутрішнього розвитку всередині держави, забезпечення внутрішньої безпеки та добробуту. Дипломатична діяльність має за

мету «забезпечити зовнішню безпеку шляхом збереження відносин миру з іншими державами, але головним чином, має за сучасних умов завдання поставити власну державу в такі відносини з іншими, щоб постійно покращувати власні умови безпеки та добробуту». Наголошувалось, що «усвідомлювана народами потреба об'єднувати свої сили для взаємного забезпечення умов безпеки та добробуту ставить дипломатичну діяльність у найближчий зв'язок із поліцейською, робить першу найближчою помічницею останньої та зумовлює в майбутньому зовсім інший устрій адміністрації дипломатичної діяльності країни» [1, с. 6–7, 9–10].

І. Є. Андреєвський відзначав окремі тогочасні тенденції розвитку дипломатичної діяльності та міжнародних відносин. Указував, що «попередні теорії міжнародних зносин, які будуються головним чином на виокремленні більш важливих ролей у політичних відносинах урядів між собою, відживають. Нове прагнення держав постійно розвивати та покращувати умови безпеки та добробуту повною мірою змінюють заклики дипломатичної діяльності». У зв'язку з цим, на основі позитивного досвіду європейських держав автор робив прогноз щодо знань, необхідних дипломатові у майбутньому. Під ними малися на увазі саме знання у сфері поліцейської діяльності: «до цих пір вимагалось, частково і зараз вимагається від дипломатичних органів пишне представництво свого уряду та знання всіх тайн та пружин політичних відносин. У майбутньому головна увага буде звернена на точне знання дипломатичним агентом умов безпеки та

добробуту своєї держави та засоби досягнення їх за допомогою зносин з іншими...» [1, с. 9–10].

Іншою рисою дипломатичної діяльності автор відзначав її тісний зв'язок з воєнною діяльністю, що зокрема пояснювався їх спільною спрямованістю на забезпечення зовнішньої безпеки. Зверталась увага на взаємну залежність дипломатичної та воєнної діяльності, відзначалося, що «при належному устрої дипломатичних зносин воєнна діяльність може значно скоротити свої розміри, хоча до цього часу досвід показує, що дипломатичні зносини тоді головним чином досягають цілей, коли наявні хороші збройні сили» [1, с. 9].

І. Є. Андреєвський характеризував співвідношення поліцейського права з іншими юридичними науками (державним, фінансовим, цивільним, судовим, церковним та міжнародним правом). Розкриваючи особливості взаємодії поліцейського права з міжнародним, указував на комплексність дипломатичної діяльності держави, зауважував, що окремі її питання «потребують розгляду як у міжнародному, так і в поліцейському праві, адже багато дипломатичних установ разом з тим є і поліцейськими, наприклад консули...» [1, с. 9–10, 17].

Як свідчить аналіз праць вчених-поліцейстів, переважно другої половини XIX ст., наукові погляди і висновки І. Є. Андреєвського справили істотний вплив на подальші дослідження у сфері поліцейського права або, як його ще називали, права внутрішнього управління (адміністративного права). У низці тогочасних праць відчувається

ся логіка роздумів І. Є. Андреевського, запропонована ним послідовність викладу матеріалу і т. д. Не випадково сучасні дослідники надбавь поліцейсько-правової науки доходять висновку, що саме наукова творчість І. Є. Андреевського поєднала в собі найвищі досягнення дореформеної науки поліцейського права. Водночас звертається увага на те, що висновки вченого були зроблені переважно без урахування тих змін, які відбувались у державі та суспільстві з проведенням селянської реформи 1861 р. Цей факт, на думку сучасних дослідників, пояснює причину наявності у його працях невеликої кількості прогресивних, з погляду майбутнього адміністративного права, елементів, що і не дозволяє віднести І. Є. Андреевського до категорії науковців, які взяли участь у трансформаційних перетвореннях науки поліцейського права [2, с. 12–13].

Інший дослідник *П. М. Шеймін*, представник Імператорського Новоросійського університету (м. Одеса), у «Підручнику права внутрішнього управління (поліцейського права)» (1891) вживав поняття «державне управління». Під ним розумів державну діяльність, що спрямована на забезпечення інтересів держави та народу. Автор відзначав діяльність у сфері зовнішніх зносин як окрему галузь державного управління, для позначення якої використовував такі терміни, як «зовнішнє управління» та «управління закордонними справами». Вчений зазначав, що «вся сфера державного управління в широкому сенсі поділяється, в свою чергу, на декілька галузей, які переслідують свої завдання...

I. Підтримання порядку у відносинах та охорона прав особи є завданням судового управління. II. Діяльність держави, спрямована на отримання матеріальних засобів, необхідних як для існування держави, так і для її дій, називається фінансовим управлінням. III. Організація збройних сил входить до завдання військового управління. IV. Устрій відносин даної держави з іншими є завданням управління закордонними справами. V. Діяльність держави, що полягає у створенні умов, за наявності яких забезпечуються внутрішня безпека та добробут, спрямована для захисту та сприяння матеріальним і духовним інтересам народу, становить завдання поліцейського управління, названого останнім десятиріччям внутрішнім управлінням». Вчений-поліцейст підкреслював, що «кожна сфера управління становить предмет окремої наукової дисципліни». При цьому наука поліцейського права (або права внутрішнього управління) має своїм призначенням вивчення норм сфери внутрішнього управління [3, с. 75–76].

Подібно до попередників ним розкривались особливості дипломатичної діяльності, співвідношення міжнародного та поліцейського права: «не тільки воєнна діяльність забезпечує умови зовнішньої безпеки народу. Цю мету має й діяльність дипломатична. Остання, спираючись переважно на силу воєнну, має своїм завданням досягнути того становища, коли б поліцейські умови власної держави постійно розвивалися. Дипломатія від старих поглядів, які мали переважно воєнні цілі, переходить до нових, що переслідують

ють головним чином умови прогресу та культури людства. Як поліцейське, так і міжнародне право розглядають багато предметів, які сприяють розвитку міжнародних відносин, з різних точок зору; до них належать питання про консулів, торгові договори, вільні гавані й т. д.» [3, с. 83].

І. Т. Тарасов у «Підручнику науки поліцейського права» (1891) указував на спільне історичне коріння термінів «поліція» та «політика», аналізував їх зміст, розкриваючи перший як «діяльність у сфері внутрішнього управління», а другий – як «діяльність у сфері зовнішнього управління». Таке розуміння «поліції» та «політики», як зазначалось, склалось у Європі після подолання феодальних пережитків та зміцнення центральної державної влади, що знаменувало початок стрімкого розвитку поліцейської діяльності. При цьому поліцейське право характеризувалось саме як наука про правові норми, що визначають поліцейську діяльність, наука, що досліджує правовідносини, які виникають із поліцейської діяльності, її завдання, форми та межі. Поліція вченим ототожнювалась з адміністрацією. Він писав таке: «як установа поліція входить до складу адміністрації, як частина цілого, як організована сукупність спеціальних органів, до відання яких належить одне із завдань адміністрації, а саме публічна і приватна безпека». Вказувалось на існування судової та адміністративної поліції, котра, у свою чергу, мала підвиди (гаємна, жандармська, пожежна, митна, лісова поліція та ін.) [4, с. 1, 4, 6]. Отже, І. Т. Тарасов також відстоював поширену того часу концепцію,

відповідно до якої поліцейське право не ставило за завдання досліджувати зовнішнє управління.

Поза окремою увагою управління закордонними справами залишилось й у працях представника Університету Святого Володимира (м. Київ) М. Х. Бунге, а також його послідовника А. Я. Антоновича. Останні вирізнялися тим, що розглядали поліцейське право переважно з економічних позицій. Зокрема, М. Х. Бунге у роботі «Поліцейське право. Вступ і державний благоустрій» (1873), яка мала більше економічний, ніж юридичний характер, обґрунтовував комплексну («подвійну») природу поліцейського права: 1) перша його частина – вчення про добробут (благоустрій), на думку вченого-поліцейста, є прикладною частиною політичної економії; 2) друга – вчення про безпеку (благочинство) розглядалась як складова державного права [5, с. 5].

Крізь призму економіки аналізував поліцейське право і А. Я. Антонович («Конспект лекцій з поліцейського права» 1887 р. [6, с. 353–410], «Курс державного благоустрою (поліцейського права)» 1890 р. [7] та ін.). З його позиції, поліцейське право слід розглядати як необхідний додаток політичної економії [7, с. 6]. Як підсумовується в сучасних дослідженнях, домінування економічної складової у розумінні поліцейського права стало відмітною рисою не лише наукової спадщини окремих вчених-поліцейстів, а й загалом усієї Київської університетської школи поліцейського права [8, с. 69, 159].

Не можна оминати увагою й останнього професора поліцейського пра-

ва Університету Святого Володимира М. М. Цитовича. У «Лекціях з поліцейського права» (1896) він визначав державне управління в широкому сенсі як «загалом діяльність органів держави, що спрямована на досягнення цілей останнього». Науковець поділяв державне управління на п'ять сфер за їх предметом (завданням): а) фінансове управління; б) управління закордонними справами; в) воєнне управління; г) судове управління; ґ) внутрішнє управління. Підкреслювалось, що «управління закордонними справами» має предметом «відносини держави до інших суверенних політичних одиниць» [6, с. 8].

Однак, як свідчить проведений аналіз, спеціальної уваги дослідженню державного управління закордонними справами М. М. Цитович також не приділяв, обмежуючи предмет поліцейського права за панівною на той час традицією саме внутрішнім управлінням. Під останнім науковець розумів державну діяльність, що має своїм предметом «з одного боку, захист осіб, майна та громадського порядку проти різноманітних небезпек (крім іноземного вторгнення), а з другого – безпосереднє сприяння населенню в досягненні ним різних культурних цілей (господарських, наукових, моральних і т. д.)». Поліцейське право як наука про внутрішнє управління, на думку М. М. Цитовича, повинно охоплювати дві групи норм: 1) норми про організацію внутрішнього управління та про загальні умови для діяльності його органів; 2) норми про окремі галузі внутрішнього управління [6, с. 8].

В. Ф. Дерюжинський визначав державне управління як сукупність різних проявів діяльності держави, спрямованих на здійснення завдань, притаманних їй як правомірному та культурному союзу. Відповідно до завдань держави виокремлювались п'ять галузей державного управління, а саме управління зовнішніми справами, фінансове, воєнне, судове та внутрішнє управління. «Управління зовнішніми справами» або «управління справами зовнішньої політики» науковець розкривав як галузь державного управління, що «впливає із необхідності для кожної держави установлювати відомі відносини з іншими державами, піклуватись про їх регулювання». Підкреслювалось, що управління зовнішніми справами поряд з іншими галузями становлять предмет вчення про управління, однак не всі з них, а лише внутрішнє управління вивчаються наукою поліцейського (адміністративного) права. Що стосується вчення про управління зовнішніми справами, то серед юридичних наук воно досліджується спеціальною галуззю юриспруденції – міжнародним правом [9, с. 3]. Подібних висновків доходили й інші дореволюційні вчені у галузі адміністративного (поліцейського) права (М. М. Белявський, В. М. Гессен, О. Є. Назимов та ін.) [10, с. 7–8; 11, с. 18; 12, с. 4].

Оригінальним видається підхід В. В. Івановського, викладений у «Підручнику з адміністративного права» (1911). Науковець пропонував диференційоване розуміння адміністративного права залежно від галузей державного управління, які підлягають правому регулюванню. На думку

вченого, у вузькому значенні адміністративне право обмежується лише внутрішнім управлінням і відповідно ототожнюється з правом внутрішнього управління. У широкому сенсі поряд із внутрішнім управлінням воно охоплює фінансову, воєнну і міжнародну діяльність держави, а отже, й норми права, що їх регулюють (фінансове, воєнне та міжнародне право) [13, с. 5].

Заслужують на увагу праці А. І. Єлістратова, котрі, як вважається, завершили перехід від поліцейського до адміністративного права. Аналізуючи розвиток термінології в науці поліцейського права, вчений вказував на спільне коріння понять «поліцейської» (внутрішньодержавної) і зовнішньополітичної діяльності. Як підкреслювалось, в епоху абсолютизму «із синонімів “поліція” і “політика”, в основі яких лежить одна і та ж “politia”, створюються різні позначення для взаємно зумовлених внутрішньої і зовнішньої діяльності короля: політика – це державне мистецтво в міжнародних відносинах, діяльність, спрямована на збереження незалежності та на забезпечення найбільш вигідного становища для даної держави у відносинах з іншими державами; поліція, навпаки, діяльність, спрямована на укріплення верховенства королівської влади всередині держави» [14, с. 10].

Учений розглядав дипломатію як особливий вид публічної служби та використовував як синонім терміни «дипломатичне управління» та «управління міжнародне». Підкреслювалось, що «оскільки управління дипломатичне, воєнне, церковне, фінансове та судове вивчаються спеціальними дисци-

плінами міжнародного права, воєнної науки, церковного і фінансового права, судоустрою (цивільного та кримінального), то предметом переважної уваги в науці адміністративного права стають публічні служби, що охоплюються поняттям внутрішнє управління». Зазначалось, що на відміну від внутрішнього управління міжнародне, воєнне та фінансове управління слугують інтересам громадян лише опосередковано: «вони створюють умови для власне індивідуального життя держави – особи, яка вже сама по собі становить першу умову для розвитку індивіда» [14, с. 38–39].

Проте А. І. Єлістратов на відміну від інших тогочасних вчених уже наголошував на дискусійності та «принциповій штучності» обмеження науки адміністративного права лише «внутрішнім управлінням», невключення до неї дипломатичного та інших галузей державного управління. Підсумовувалось, що таке розмежування між галузями державного управління та предметами юридичних наук, що їх досліджують, пояснюється лише історичною традицією, а тому не може мати безумовного значення для вчених-адміністративістів. Наголошувалось, що «саме поняття про внутрішнє управління, як про складний історичний залишок у процесі диференціації державної діяльності, не відрізняється визначеністю свого позитивного змісту. Його межі залежать лише від того, наскільки інші галузі встигли відокремитись та стали предметом спеціальних наукових дисциплін» [14, с. 40–43]. Прогресивні ідеї А. І. Єлістратова значно вплинули на подальший розвиток уявлень про пред-

мет адміністративного права, сприяли відходу від концепції «внутрішнього управління», у тому числі змушували й суттєво переглянути питання про доцільність вивчення державного управління закордонними справами в межах адміністративно-правової науки.

Аналіз цитованих та ряду інших праць дореволюційних вчених у галузі адміністративного (поліцейського) права дозволяє зробити такі висновки.

По-перше, дореволюційні науковці в галузі адміністративного (поліцейського) права виділяли управлінську діяльність, пов'язану із зовнішніми зносинами держави, в окрему галузь (сферу) державного управління (державної діяльності), відзначали її окремі риси та важливість для внутрішнього розвитку держави, забезпечення безпеки і добробуту громадян. Проте повною мірою усвідомлюючи вагомий внесок дореволюційних вчених у розвиток поліцейського (адміністративного) права, слід зазначити, що їм так і не вдалося виробити узгоджений понятійно-категоріальний апарат у сфері державного управління закордонними справами. Наукові праці з поліцейського права не відзначаються термінологічною єдністю. Поряд із «управлінням закордонними справами» у них використовуються і такі терміни, як «дипломатичне управління», «управління міжнародне», «зовнішнє управління», «управління зовнішніми зносинами», «управління зовнішніми відносинами», «управління справами зовнішньої політики» та ін.

По-друге, на відміну від сучасних підходів, відповідно до яких управління закордонними справами є не-

від'ємною складовою предмета адміністративного права і розглядається в абсолютній більшості підручників (посібників) з адміністративного права в межах його особливої частини, дореволюційні вчені-поліцейсти хоч і розглядали управління закордонними справами як окрему галузь державного управління (державної діяльності), однак спеціальної уваги аналізу його теоретичних та організаційно-правових засад не приділяли. Головним чином це зумовлювалось панівною на той час точкою зору, згідно з якою управління закордонними справами відноситься до предмета міжнародного, а не адміністративного (поліцейського) права. Вважалося, що наука адміністративного (поліцейського) права має обмежуватись вивченням саме «внутрішнього управління» («поліцейської діяльності»).

Яскравим проявом панівних на той час поглядів слугувала власне й одна з альтернативних назв поліцейського права – «право внутрішнього управління», що об'єктивно виключало з предмета дослідження управління закордонними справами («управління зовнішнє» тощо). Вчені-поліцейсти через панівні дореволюційні концепції власне не ставили за завдання досліджувати управління закордонними справами – предмет іншої, на їх думку, науки. У зв'язку з цим проблеми управління закордонними справами розглядалися у працях з поліцейського права лише фрагментарно в частині визначення загальних видів державного управління (державної діяльності), особливостей їх співвідношення, від-

межування предмета адміністративного (поліцейського) права від суміжних галузей права та наук, що їх вивчають.

По-третє, окремі представники до-революційної науки поліцейського (адміністративного) права все ж вказували на тісний зв'язок поліцейської (внутрішньодержавної) та зовнішньополітичної діяльності держави. Одні з них відзначали комплексний характер дипломатичної діяльності, вказуючи, що функціонування окремих її інститутів одночасно є предметом і міжнародного, і адміністративного права

(І. Є. Андреевський та ін.), другі – розглядали управління закордонними справами як предмет адміністративного права, проте лише в широкому його сенсі (В. В. Ивановський), треті – прогресивно вказували на виключну штучність обмеження адміністративного права лише внутрішнім управлінням та відзначали недоліки такого підходу (зокрема, А. І. Єлістратов), чим закладали передумови для зміни у сприйнятті державно-управлінської діяльності у сфері зовнішньої політики як складової адміністративного права.

Список використаних джерел

1. Андреевский И. Е. Полицейское право: в 2 т. [2-е изд., испр. и доп.]. СПб.: Тип. В. В. Працъ, 1874. Т. 1: Введение и часть первая, полиция безопасности. 648 с.
2. Гриценко І. С. Становлення і розвиток наукових поглядів на основні інститути вітчизняного адміністративного права: монографія. Київ: Київ. ун-т, 2007. 335 с.
3. Российское полицейское (административное) право: конец XIX – начало XX века: хрестоматия / сост. и вступ. ст. Ю. Н. Старилова. Воронеж: Изд-во ВГУ, 1999. 624 с.
4. Тарасов И. Т. Учебник науки полицейского права [вып. первый]. М.: Печатня С. П. Яковлева, 1891. 365 с.
5. Бунге Н. Х. Полицейское право. Введение и государственное устройство: курс, читанный в Университете Св. Владимира. Киев: В Унив. тип., 1873. Т. 1. 334 с.
6. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Київ: Либідь, 2010. Кн. 1 / уклад. І. С. Гриценко, В. А. Короткий; за ред. І. С. Гриценка. 464 с.
7. Антонович А. Я. Курс государственного благоустройства (полицейского права): учебник: в 2 ч. Киев: Тип. В. И. Завадского, 1890. Ч. 1. 410 с.
8. Соломаха А. Г. Поліцейське право у науковій спадщині М. М. Цитовича: монографія. К.; Дрогобич: Просвіт, 2015. 200 с.
9. Дерюжинский В. Ф. Полицейское право. [2-е изд., доп.]. СПб.: Сенатская тип., 1908. 552 с.
10. Белявский Н. Н. Полицейское право (административное право): учебник. [2-е изд., доп.]. Юрьев: Тип. К. Маттисена, 1910. 372 с.
11. Гессен В. М. Лекции по полицейскому праву. СПб.: Север, 1908. 196 с.
12. Назимов А. Е. Лекции по полицейскому праву. Одесса: Тип. и Хромо-литограф. А. Ф. Соколовского, 1903. 211 с.
13. Ивановский В. В. Учебник административного права (Полицейское право. Право внутреннего управления). [4-е изд., испр. и доп.]. Казань: Тип. С. Т. Еремеева, 1911. 506 с.
14. Елистратов А. И. Основные начала административного права. М.: Изд. Г. А. Лемана, 1914. 332 с.

References

1. Andreyevskiy I. E. (1874) *Politseyskoye pravo [Police law]*. Vols. 2. V. 1. Tipografiya V. V. Pratts [in Russian].

2. Hrytsenko I. S. (2007) *Stanovlennia i rozvytok naukovykh pohliadiv na osnovni instytuty vitchyznianoho administratyvnoho prava: monohrafiia [Formation and development of scientific views on the main institutes of domestic administrative law: monograph]*. K.: Kyivskiy Universytet [in Ukrainian].
3. Starilova Yu. N. (1999) *Rossiyskoye politseyskoye (administrativnoye) pravo: konets khix – nachalo xx veka: khrestomatiya [Russian police (administrative) law: the end of the XIX - early XX century: Reader]*. Voronezh: Izd-vo VGU [in Russian].
4. Tarasov I. T., Yakovleva S. P. (1891) *Uchebnik nauki politseyskogo prava [The textbook of the science of police law]* [in Russian].
5. Bunge N. Kh. (1873) *Politseyskoye pravo. Vvedeniye i gosudarstvennoye ustroystvo: kurs. Chitannyy v universitete sv. Vladimira [Police law. Introduction and government: a course read at the University of St. Vladimir]*. V. I. K. [in Russian].
6. Hrytsenko I. S., Korotkyi V. A. (2010) *Politseiske pravo v universyteti sviatoho volodymyra [Police law at the University of St. Vladimir]*. K.: Lybid, V. 1 [in Ukrainian].
7. Antonovich A. Ya. (1890) *Kurs gosudarstvennogo blagoustroystva (politseyskogo prava): ucheb. [The course of state improvement (police law): textbook]*. K.: Tip. V. I. Zavads'kogo [in Russian].
8. Solomakha A. H. (2015) *Politseiske pravo u naukovii spadshchyni M. M. Tsytovycha: monohrafiia [Police law in the scientific heritage of M. M. Tsitovich: monograph]*. K.; Drohobych: Prosvit [in Ukrainian].
9. Deryuzhinskiy V. F. (1908) *Politseyskoye pravo [Police law]*. SPB: Senatskaya tipografiya [in Russian].
10. Belyavskiy N. N. (1910) *Politseyskoye pravo (administrativnoye pravo): ucheb. [Police law (administrative law): Textbook]*. Yuryev: Tip. K. Mattisena [in Russian].
11. Gessen V. M. (1908) *Lektzii po politseyskomu pravu [Lectures on police law]*. SPB: Sever [in Russian].
12. Nazimov A. E. (1903) *Lektisii po politseyskomu pravu [Lectures on police law]*. Odessa: Tip. i Khromolitogr. A. F. Sokolovskogo [in Russian].
13. Ivanovskiy V. V. (1911) *Uchebnik administrativnogo prava (politseyskoye pravo. Pravo vnutrennego upravleniya) [Textbook of Administrative Law (Police Law, Internal Control Law)]*. Kazan: Tip. S. T. Eremeyeva [in Russian].
14. Elistratov A. I. (1914) *Osnovnyye nachala administrativnogo prava [Basic Principles of Administrative Law]*. T.: Izd. G. A. Lemana [in Russian].

Федчишин С. А., кандидат юридических наук, доцент кафедры административного права, заместитель декана хозяйственно-правового факультета Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков
 e-mail: stortinget@rambler.ru
 ORCID 0000-0003-3096-3214

Государственное управление иностранными делами в научных взглядах дореволюционных ученых в области административного (полицейского) права

Исследованы научные взгляды дореволюционных ученых в области административного (полицейского) права на государственное управление иностранными делами. На основе анализа научных трудов дореволюционных ученых в области административного (полицейского) права (второй половины XIX – начала XX в.) сделан вывод, что ученые-полицейсты специальное внимание исследованию государственного управления иностранными делами, его теоретических и организационно-правовых основ не уделяли. Это связано с господствующей в дореволюционной науке административного (полицейского) права концепцией, согласно которой государственное управление иностранными делами относилось к предмету не административного (полицейского), а международного права. В связи с этим проблемы государственного управления иностранными делами рас-

сматриваются в работах указанного периода лишь фрагментарно в части определения видов государственного управления (государственной деятельности), особенностей их соотношения, ограничения предмета административного (полицейского) права от предмета смежных отраслей права и наук, которые их изучают.

Ключевые слова: государственное управление иностранными делами, дореволюционное административное (полицейское) право, дипломатическая служба.

Fedchyshyn S., candidate of jurisprudence, Associate professor of Administrative Law Department, Deputy dean of Economic-legal faculty, Yaroslav the Wise National Law University, Ukraine, Kharkiv

e-mail: stortinget@rambler.ru

ORCID 0000-0003-3096-3214

State Administration of Foreign Affairs in Scientific Views of Pre-revolutionary Scientists in the Field of Administrative (Police) Law

The article is devoted to research of scientific views of pre-revolutionary scientists in the field of administrative (police) law on state foreign affairs administration. Based on the analysis of a number of scientific papers of pre-revolutionary scientists in the field of administrative (police) law (the second half of the XIX – beginning of the XX) it is concluded that pre-revolutionary scientists had not paid special attention to research of state foreign affairs administration, its theoretical, institutional and legal framework. It is emphasized that there was dominant concept in pre-revolutionary science of administrative (police) law in according to which administrative relations in sphere of foreign affairs administration belonged to subject of international law. In this context, governance issues in foreign affairs were considered in scientific papers in the field of administrative (police) law of specified period only fragmented in terms of definitions of types of governance and their features, relationship between them, delimitation of subjects of administrative, financial, international and other branches of law etc.

At the same time it is emphasized that some representatives of pre-revolutionary science of administrative (police) law indicated to close relationship between state internal police (administrative) activity and external (foreign affairs) administration. Some of scientists noted the complex nature of diplomatic activity, indicating that the operation of some of its institutions is both subject of international and administrative law (I. Andryeyevskyy), others – considered foreign affairs administration as a matter of subject of administrative law, but only in the broadest its sense (V. Ivanovsky). Some scientists progressively indicated to the artificial limitation of administrative law only by internal state administration and noted shortcomings of this approach (A. Yelistratov) grounding the conditions for change in the perception of state administration in foreign policy as part of subject of administrative law.

Key words: state administration of foreign affairs, pre-revolutionary administrative (police) law, diplomatic service.